

Trädstammens tvärsnittsyta kännetecknas av årsringarna. I centrum av dessa finns mörken. Denna består av döda celler i de äldre delarna av stammen och har endast en levande funktion i de unga träden och i de yttersta grenverken där den ombesörjer längd.tillväxten. Mörken har därmed förgreningar från stammen till trädets samtliga grenar. Vidare framträder ett parti mörkare årsringar i mitten av stammen på äldre träd.

Detta kallas kärnved och består av tätvuxna celler med hårdare och starkare byggnad. Den ljusa, lösare delen i ytterkanten kallas ytved eller splint.

Trädstammens tvärsnitt

Höst och vårved

Ytterbarkens uppgift är att skydda stammen mot yttre påverkan. Studeras årsringarna närmare finner man att de består av en mörkare och en ljusare del. Den senare bildas på vår och försommar då näringstillförseln är som störst och kallas vårved. Cellerna växer snabbt i omfång men får tunna väggar och veden blir lös. På hösten bildas den mörkare ringen som kallas höstved. Den är mera tätvuxen och har hårdare ved på grund av den långsamma tillväxten. Strax innanför ytterbarken finns savbarken eller basten. Dess uppgift är att leda näring från kronan och neråt i stammen. denna näring skall även kunna komma in i stammen, vilket möjliggörs genom speciella kanaler som heter mörkstrålar. Mellan savbark och ytved ligger ett tunt skikt som kallas kambium. I detta bildas de nya cellerna genom celldelning.

Höst och vårved

Träåldern

I förenklande sammanhang talas om olika "åldrar" i människans tekniska utveckling. De har bl.a. kallats för sten-, brons-, järn-, plast-, atom- och dataåldern. En "ålder" har funnits med sen tidernas begynnelse, följt människan och kommer att bli betydelsefull igen, nämligen träåldern. Människans överlevnad och välbefinnande på stora delar av Jorden har alltid varit knuten till bruket av materialet trä.

Gammal kunskap

Förr fanns en djup kunskap om trä, förmedlad genom lång erfarenhet. Det fanns avancerad specialkunskap som bars fram av människor inom olika hantverk och yrkesgrenar. Det fanns också en bred allmän kunnighet hos folket om trä och dess möjligheter. Denna kunskap har alltmer förlorats in i vår tid. Mindre grupper i samhället besitter och praktiserar fortfarande ännu vetskap om träets hemligheter och möjligheter. Kunskap om trä kommer i framtiden i allra högsta grad att vara en överlevnadsfråga.

Exempel

Några exempel får belysa den kunskap, planering och eftertanke som fanns förr.

Byggnadsvirke

Vid val av trä till byggnader eftersträvades ett tätvuxet virke, som var rakt och innehöll så få kvistar som möjligt. Träd som gav sådant virke såg ut på ett särskilt sätt, växte på viss mark och under vissa klimatförhållanden.

- Träden ska växa på mager mark, vilket ger långsam tillväxt och ett tätvuxet virke. Furu ska gärna växa på moränrik mark, på höjder eller åsar. Gran ska växa i kanten av mossar eller i sänkor.
- Träden ska växa i täta bestånd, vilket bidrar till att virket blir tätvuxet samt kvistfritt.
- Norrsluttningar som växtplats anses också ge rakt och tätvuxet virke.
- Trädet ska vara moget. Detta är ett mycket sammansatt begrepp, men en viktig förutsättning är att trädets tillväxt nästan ska ha avstannat.
- Trädet ska ha tjocklek och längd som svarar mot den tänkta användningen.
- Stammen ska vara rak, slät och ha så få kvistar som möjligt. För husbyggnadstimmer är dessa krav viktiga.
- Trädet får inte vara vridet, vilket är viktigt både för timmerbyggnad och snickeri.
- Trädets krona och bark ska ha ett speciellt utseende och genom detta kan olika egenskaper bedömas.

- Trädet ska ha hög kärnvedsandel.
- Mask- eller rötangrepp får inte förekomma.

Barkning på rot

Furor som skulle bli till byggnadsvirke barkades på rot ett par meter upp. Trädet börjar då att producera kåda, harts och tjärämnen som fyller ut porerna. Veden blir på så sätt naturligt impregnerad och mycket motståndskraftig mot röta. Ett barkat träd kunde få stå ända upp till 6 år innan det avverkades för att bli till t.ex. fönster eller andra utsatta byggnadsdelar.

Verktygsskaft

För att ha tillgång på skaft till olika verktyg skars eller höggs ett smalt band på en meters längd ut i barken på en björk. Denna skada försökte björken att läka genom att välla över ved från två håll. Efter 5-10 år har man fått två perfekta ämnen till skaft för hammare, släggor, yxor och liknande som kan huggas ur vid behov.

Svenska träslag

Följande förteckning över i Sverige växande träd och buskar innehåller uppgifter om vedens utseende, egenskaper och användning inom trähantverk. Biologiska data som hela trädets eller buskens utseende, växtplats m.m. får du söka i olika växtböcker. Y=ytved och K=kärnved.

Al i form av **Klibbal** (*Alnus glutinosa*) och **Gråal** (*Alnus incana*). Gråalen är lättare, mjukare, har korta fibrer och är mindre varaktig. Y och K=svagt gul till rödbrun. Klibbalens ved är mjuk, lättarbetad, har långa fibrer och motstår röta under vatten.

Pålverk, vattenrännor, luckor, trummor i jorden, pumpstockar, räfskaft, modellbyggeri, träskedar, slevar, cigarrlådor, träskor och trätofflor.

Alm i form av **Skogsalm** (*Ulmus glabra*). Y=gulvit till grå och K=ljusbrun till guldbrun. Smala och tydliga årsringar. Veden är grovporig vilket försvårar putsning och ytbehandling. Veden är också tung, seg, hård och varaktig.

Hjulnav, möbler, finare snickeri, kvarnhjul, båtbyggeri, stegar, trösklar, leksaker, idrottsredskap, pilbågar och verktygsskaft.

Apel (*Malus domestica*). Förekommer som vildapel (*Malus sylvestris*) eller kulturapel (*Malus domestica*).

Y=rödvit och K=rödbrun. Veden är tung och hård.

Träsnitt, småslöjd och svarvning.

Ask (*Fraxinus excelsior*). Y=ljusedgul till lite rödaktig och K=ljusbrun. Tydliga årsringsgränser. Veden är hård, seg och lätt att bearbeta.

Vagnmakeri, hjulaxlar, skaft till redskap, pilbågar, möbler, åror, golvträ, fanér, stolsitssar, lådrä och skidor. Lätt att böja efter basning.

Asp (*Populus tremula*). Den enda vildväxande poppeln. Som odlade finns grå-, silver-, svart-, pyramid- och balsampoppel. Y=vit till ljusedgul och K=ej synlig. Svaga årsringar. Veden är lätt, mjuk, elastisk och

lättkluven.

Tändstickor, takspån, kannor, skålar, askar och invändigt i möbler.

Avenbok (*Carpinus betulus*). Y och K=gråvit till gulvit. Svagt synliga årsringar. Veden är finporig, vårt tyngsta och hårdaste träslag, seg och svår att klyva.

Maskindelar, vagnsaxlar, block, ekrar, kuggar, hjul, valsar, träklubbor, huggkubbar, hyvelbänkar, hyvlar, pianotangenter, verktygsskaft, skoläster, husgeråd och bordsskivor.

Benved (*Euonymus europaeus*). Veden hård.

Bra till svarvning.

Berberis (*Bérberis vulgáris*).

Fanér.

Björk i form av **Glasbjörk** (*Betula pubescens*) och **Vårtbjörk/Masurbjörk** (*Betula verrucosa*). Y och K=vitgul till rödvit. Årsringar svagt markerade. Veden är finporig, fast, hård, svårkluven och ganska elastisk.

Passande till slöjd, möbler, träskålar, skedar, verk.tygsskaft, husgeråd, svarvning, snideri, skidor, leksaker och parkett. Kvistar till vispar, kvastar och korgar. Rötter till korgar och söm. Näver till näverslöjd.

Masurbjörk fås genom en oregelbunden fiberväxt i knölar eller stam vilket ger veden en livlig teckning i brunt och svart. Används till faner och skålar.

Bok eller **Rödbok** (*Fagus silvatica*). Y och K=vitgul mot svagt rödbrun. Tydliga årsringar. Riklig förekomst av småstreckade märkestrålar. Veden är tung, stark, hård, finporig och extremt rakfibrig. På grund av sin ringa smak lämplig till husgeråd, kylskåp, köksinredningar och skärbräddor. Också lämpligt till möbler, inredningar, parkett, leksaker, linjaler, tunnor, smörkärnor och glasspinnar.

Lätt att böja efter basning (behandling med vattenånga).

Brakved (*Frangula alnus*).

Mindre slöjdsaker och askar.

Ek i form av **Skogsek** (*Quercus robur*) och **Bergek** (*Quercus petraea*). Y=ljust gulgrå och K=ljus- till rödbrun.

Har grovporig vårved och finporig höstved varför årsringarnas gränser är tydliga. Märgstrålar förekommer rikligt. Kärnveden är mycket hård, tung och har en hög halt av garvsyra vilket ger stor motståndskraft mot röta. Ytveden är mycket lös.

Möbler, trösklar, golv, trappor, ytterdörrar, takspån, skeppsbyggeri, vattenbyggnader, husbyggnad, parkett, paneler, stolpar och tunnor. Svartek kallas ek som legat länge under vatten.

En

En (*Juniperus communis*). Y=klart gul och K=beroende på växtplats ljusbrun, gulbrun, mörkt röd eller violett. Tydliga vågiga årsringar. Veden är finporig, elastisk, tung, motståndskraftig mot röta, kvistig och delvis svårbearbetad.

Vidjor och störrar till gårdsgårdar, svarvade småsaker, smörknivar, skedar, tallrikar, kannor, knappar, svepaskar och käppar. Även vidjor till korgmakeri och tunnor. Doften!

Fläder (*Sambucus nigra*) och **Druvfläder** (*Sambucus racemosa*). Y=gulvit och K=består av en lös, porös märm. Veden runt märmgen är mycket hård.

Kan bli till rör, kugghjul och kammar.

Fågelbär (*Prunus avium*). Y=röd, ibland grönaktig och K=rödgul till gyllenbrun. Tydliga årsringar. Veden är tung, hård och elastisk.

Möbler, inredning, svarvade skålar och musikinstrument.

Gran (*Picea abies*). Y och K=gulvit. Tydligt markerade årsringar. Veden är långfibrig, mycket mjuk, lätt, seg, lättkliven.

Konstruktions- och byggnadsvirke, enklare möbler, master, flaggstänger, emballage, sakt- och rakvuxet virke kan användas till resonansbottnar och lock i fina musikinstrument. Rötter till korgar.

Gullregn (*Laburnum-arter*). Y=vitgul och K=rödbrun. Tydliga gränser mellan årsringarna. Veden är stark, hård och seg.

Konsthantverk, musikinstrument (säckpipor), skålar, småburkar och svarvning.

Hagtorn (*Crataegus-arter*). Y och K=vitgrå. Hårt, tungt och segt. Maskineri av trä, blocktrissor, skruvar, kugghjul, klubbor för stenhuggning och garnstickor.

Hassel (*Corylus avellana*).

Grenar till korgar och tunnband samt käppar.

Hägg (*Prunus padus*). Y=vit till rödaktigt vit och K=brun. Årsringar och märmstrålar syns tydligt. Veden är medeltung, svår att klyva och elastisk.

Snideri, svarvning, smala raka grenar till pipskaft, spatserkäppar och skedar.

Hästkastanj (*Aesculus Hippocastanum*) och **Äkta kastanj** (*Castanea sativa*). Y och K=vit. Veden är tätporig, mjuk, lättarbetad och utan smak och lukt.

Skålar, svarvning, kärl för matvaror.

Idegran (*Taxus baccata*).

Pilbågar.

Körbär (*Prunus cerasus*). Y och K=mörkgul med dragning åt brunröd. Framträdande flammiga årsringar.

Veden är fast, tung, finporig och lättarbetad.

Möbler, askar, skålar och svarvning.

Lind i form av **Parklind** (*Tilia vulgaris*) och **Skogslind** (*Tilia cordata*). Y och K=gulvit till något brunrödaktig.

Svaga årsringar. Veden är lätt, mjuk och lättarbetad.
Modellbyggeri, bildhuggeri, leksaker, benproteser och emballageträ.

Lärk (*Larix decidua*). Y=gul till rödvit och K=något brunaktigt röd. Mycket tydliga årsringar. Veden är mycket seg, långfibrig och ruggar lätt, tung, hård och tålig mot röta. Skeppsbyggen, däcksplankor, stolpar, pålverk och trädgårdsmöbler.

Lönn

Lönn i form av **Skogslönn** (*Acer platanoides*), **Naverlönn** (*Acer campestre*) och **Sykomorlönn** (*Acer pseudoplatanus*). Y och K=vit som kan skifta i gult och ljusbrunt. Tydliga årsringar och rikligt med mörka märkestrålar. Veden är hård, tung, elastisk, svårkliven men lätt att bearbeta. Fanér, intarsia, svarvning, musikinstrument, snideri, räfsor, hyvlar och verktygsskaft.

Nyponros (*Rosa dumalis*). Y=vitgrå och K=ljus brungrå. Hårt och segt. Finare småslöjd som skedar, stickor och nålar.

Olvon (*Viburnum opulus*).
Rotskotten till pipskaft.

Oxel (*Sorbus intermedia*). Y och K=vitgul med dragning åt brunt. Tydliga årsringar och märkestrålar. Veden är finporig, tung, hård och elastisk. Hjulaxlar, ekrar, trissor och block.

Plommon (*Prunus domestica*). Y=ljusgul och K=brunt, rött, violett och grönt. Tydliga årsringar med vacker textur. Veden är finporig, tung och lätt att bearbeta. Träsnideri, skrin, mindre möbler och svarvning.

Päron (*Pyrus communis*), Y och K=gulvit/gulbrun med dragning åt rödbrun, ofta flammig. Årsringarna tydliga och jämna. Veden är finporig, tung, hård, varaktig och lätt att bearbeta. Finare möbler, svarvning, snideri, precisionsinstrument, vinkelhakar, linjaler, blåsinstrument och pianon.

Rönn

Rönn (*Sorbus aucuparia*). Y=rödaktigt vit och K=gråbrun. Tydliga årsringar. Veden är medeltung, hård, seg, elastisk, svår att klyva men lättarbetad. Räfspinnar, selpinnar, svarvning, skrin och svepning.

Slån (*Prunus spinosa*).

Syren (*Syringa vulgaris*). Y=gulvit och K=ljusbrun med röda eller violetta strimmor. Veden är hård. Småslöjd och svarvning.

Sälg (*Salix caprea*). Veden är lätt och böjlig. Sälgpipor, korgar och svepning.

Tall

Tall (*Pinus silvestris*). Kallas också Furu. Y=ljuskul och K=blekt rödbrun. Mycket tydliga årsringar. Veden är ganska hård, lättkliven och speciellt kärnvirket mycket motståndskraftigt mot röta. Vanligt som byggnadsvirke, möbler, vid större konstruktioner, dörrar och fönster. Barken lätt att tälja i.

Vide och Pil (*Salix-arter*). Lätt och böjligt. Korgflätning och svepning.

Vägtorn/Getapel (*Rhamnus catharticus*). Inläggningar och svarvning.

Denna artikel skrevs först av Jan Gustavson- Berge. Du kan läsa originalversionen [här](#)